

VYSOKÁ ŠKOLA
FINANČNÍ
A SPRÁVNÍ

Financování starobních penzí

Jaroslav Vostatek

Seminář CESTA 21. 5. 2013

Osnova

- **Sociální modely starobních penzí**
 - Liberální
 - Konzervativní
 - Sociálně-demokratické
 - Neoliberální
- **Doporučení pro Česko**

Liberální modely

- **Klasický model: odmítá veřejné penze**
 - Výjimečné případy: sociální pomoc
- **Moderní model: akceptuje veřejné penze**
 - **Rovný (univerzální) důchod**
 - **Testovaný důchod = speciální dávka sociální pomoci pro staré rezidenty**
 - “Měkčí” podmínky ve srovnání s obecnou sociální pomocí
 - **Austrálie: Age Pension + Pension Supplement + Clean Energy Supplement = až 827,10 \$ na 2 týdny pro jednotlivě žijící rezidenty (singles)**
 - Testování příjmů a majetku: benchmark pro singles: 27,7 % PM mužů
 - Příjem do 156 \$ se nebere v úvahu, penze s příplatky se snižuje o 50 centů za každý \$ nad tento limit + Rent Assistance (příspěvek na nájemné) až 124 \$ na 2 týdny
 - Penze včetně příplatků a příspěvku na nájemné překračuje hranici chudoby EU (60 % mediánu)

Moderní liberální model 2: rovný důchod

- **Rovný starobní důchod pro všechny**
- **UK Basic State Pension (BSP): Beveridge (15-20 % PM) = existenční minimum**
 - “Příspěvkový” BSP: podmíněn placením příspěvků na národní pojištění min. 30 let
 - “Nepříspěvkový” BSP: mnohem nižší
 - Pension Credit: testovaný příplatek k BSP
 - 40% penzistů má dnes nárok
 - **Budoucnost: 21 % PM (2016)**
- **Nový Zéland: Superannuation: (40% PM)**
 - Mnohem jednodušší konstrukce: nepříspěvkový, zdaněný a „financovaný z daní“
 - Super převyšuje hranici chudoby OECD (50 % mediánu)

Konzervativní modely

- **Velké rozdíly v zabezpečení jednotlivých sociálních skupin**
 - Každá sociální skupina má „svůj“ systém sociálního zabezpečení
- **Státní úředníci: české země 1781-1948**
 - „Odpočivný plat“: 40 % finálního platu po 10 letech služby, + 2 % za každé 2 další roky; po 40 letech služby: 100 % finálního platu
 - Penze = speciální forma (pokračujícího) platu
 - Nepříspěvkový, financovaný z daní
- **Podnikové penze (occupational schemes) – původně motivace k loajalitě**
 - Po 2. světové válce: expanze v mnoha zemích, rozhodující význam daňových režimů, přenositelnost nároků
 - Extrémní příklad: Nizozemsko: přes 90 % zaměstnanců, kolektivní dohody = kvazipovinný systém, cílovaný náhradový poměr 70 %
 - Plus: veřejný rovný důchod (30 % PM)
- **Segmentované systémy sociálního pojištění: Bismarck**

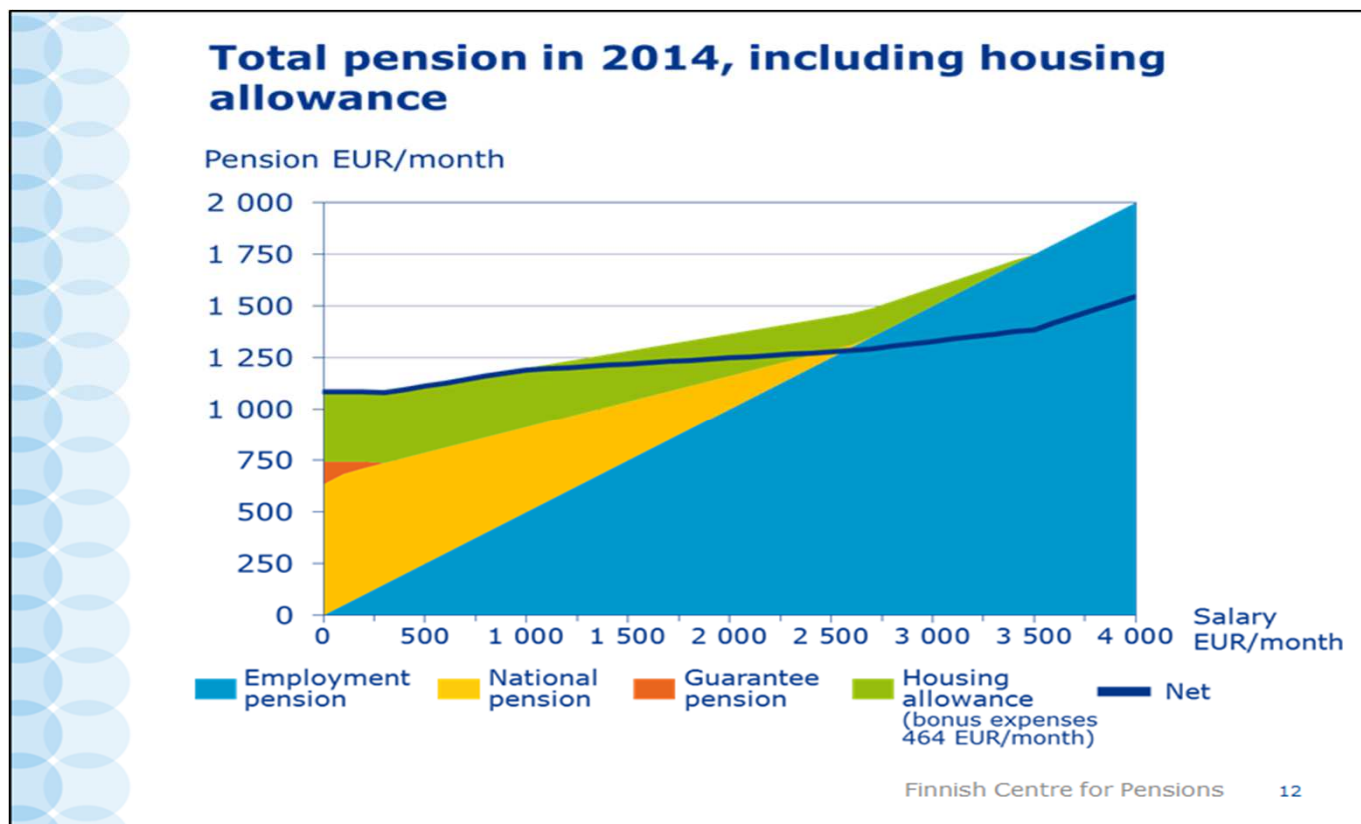
Segmentované systémy sociálního pojištění

- **Bismarck: dělnické důchodové pojištění od 1891**
 - Zákonné pojištění = politický kompromis
 - 41 pojišťoven (neziskové, nekonkurenční)
 - Starobní důchody: existenční minimum (15-20 % předchozí mzdy), \emptyset závislost na mzdě menší než třetinová
- **Úřednické důchodové pojištění později: starobní penze = předchozí plat (při celoživotním zaměstnání)**
- **Adenauerova reforma 1957:**
 - Unifikace parametrů 2 hlavních systémů sociálního pojištění, zavedení PAYG
 - Penze jako náhrada mzdy, cílovaný náhradový poměr: 70 %
 - Zrušení prvků základního zabezpečení („basic security elements“) u dělnických penzí
 - Penze = odložená mzda, pojistné odpočitatelné od hrubé mzdy
- **Pojistné: zaměstnavatel/zaměstnanec 50:50**
 - Model: plné zdanění penzí

Sociálně-demokratické modely

- **Klasický model: univerzální (rovný) důchod**
- **Později: + univerzální sociální pojištění (Švédsko, 1960)**
- **Moderní sociálně-demokratický model: kombinace 2 penzijních pilířů**
 - **Solidární pilíř: penze testovaná na penzijní příjem (popř. rovný důchod)**
 - **Financování z daní, penze zdaněna**
 - **+ (speciální) příspěvek na bydlení (testovaný na příjem)**
 - **Pilíř plně závislý na výdělku (fully earnings-related pillar, univerzální sociální pojištění): bez intra-generační redistribuce**
 - **Pojistné placeno zaměstnavateli, penze zdaněna**
- **Praxe: podnikové penze (kvazipovinné)**

Finsko: zaměstnanecká, státní a garantovaná penze a příspěvek na bydlení v závislosti na výdělku, před zdaněním a po zdanění (2014)

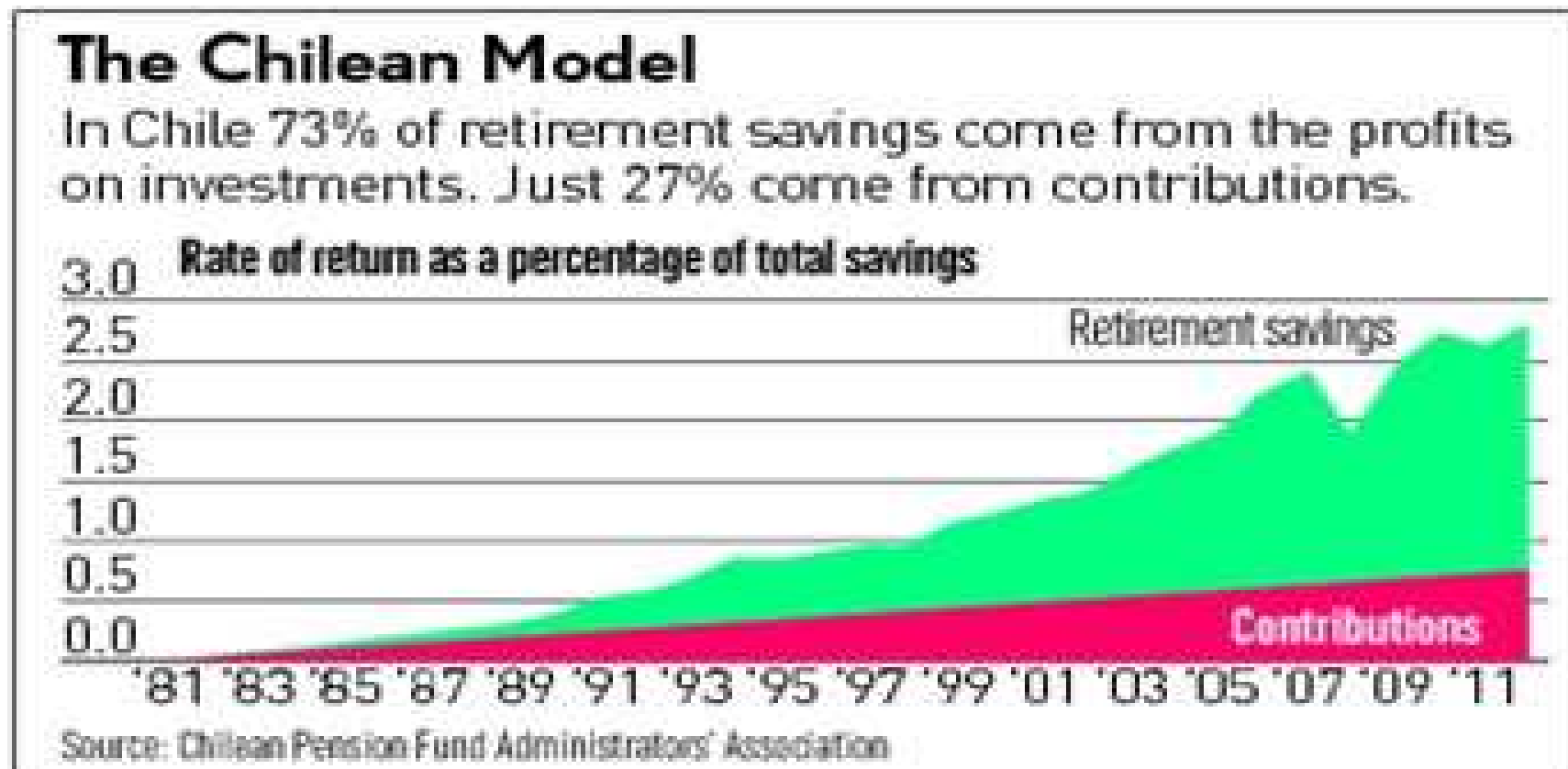
Neoliberální modely

- **Plná či částečná náhrada konzervativního či sociálně-demokratického modelu **soukromým tržním systémem****
 - Očekávaný přínos: významně vyšší penze díky investování na kapitálových trzích
- **“Nová penzijní ortodoxie” (WB 1994)**
 - Vyčlenění solidárních prvků do “prvního”, veřejného pilíře, financovaného z daní
 - “Druhý” pilíř: povinné soukromé spoření, plně kapitalizovaný (fully funded, FF)
 - Příspěvky platí zaměstnanci
 - Po 5 letech: teorie „diverzifikace“ kvůli generování velkých veřejných dluhů
 - První pilíř → nultý pilíř
 - „Nový“ první pilíř: veřejné penze závislé na výdělku, PAYG, DB, 50% příspěvků
 - „Druhý“ pilíř: povinné soukromé spoření, FF, DC, 50% příspěvků
- **Moderní modely: soukromé spoření, hard or **soft compulsion****

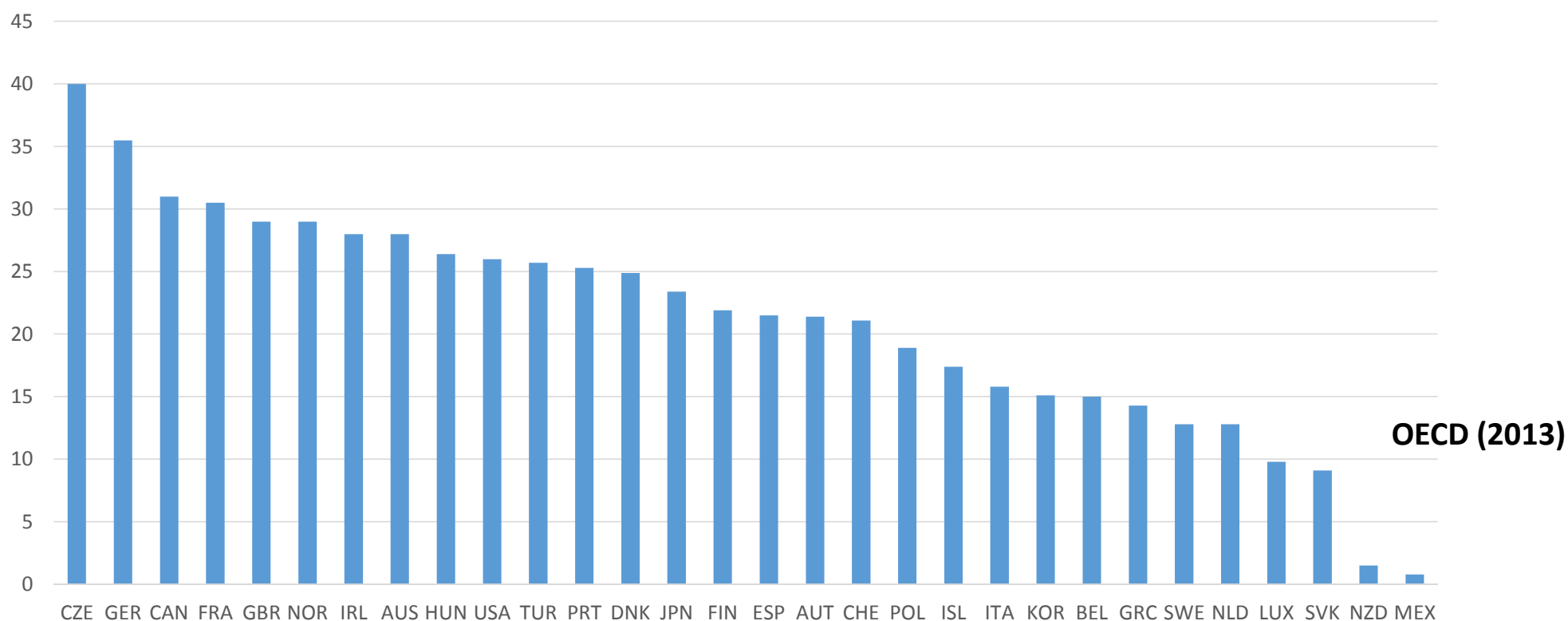
Neoliberální modely: dobývání renty

- **Vysoká marže (náklady):** \emptyset 2,3 % z aktiv = **46 %** příspěvků (8 států, 25 let do 2007)
 - Veřejné penzijní instituce: 0,05 % z aktiv = 1 % příspěvků
- **Iluze složeného úrokování:** reálný čistý výnos pro klienty 5 % p. a.
 - Střadatel pro 40 let: **3,02:** $(1 - 0,46) * 3,02 = 1,6308$
- **Fiskální iluze**
 - **Soft compulsion:** vysoké státní příspěvky jakoby byly zdarma
 - **Matching contributions:**
 - České penzijní připojištění – až 50 %
 - Nový Zéland od 2007: 100 %, od 2012: 50 %
 - Riester-Rente (Německo), US Thrift Savings Plan

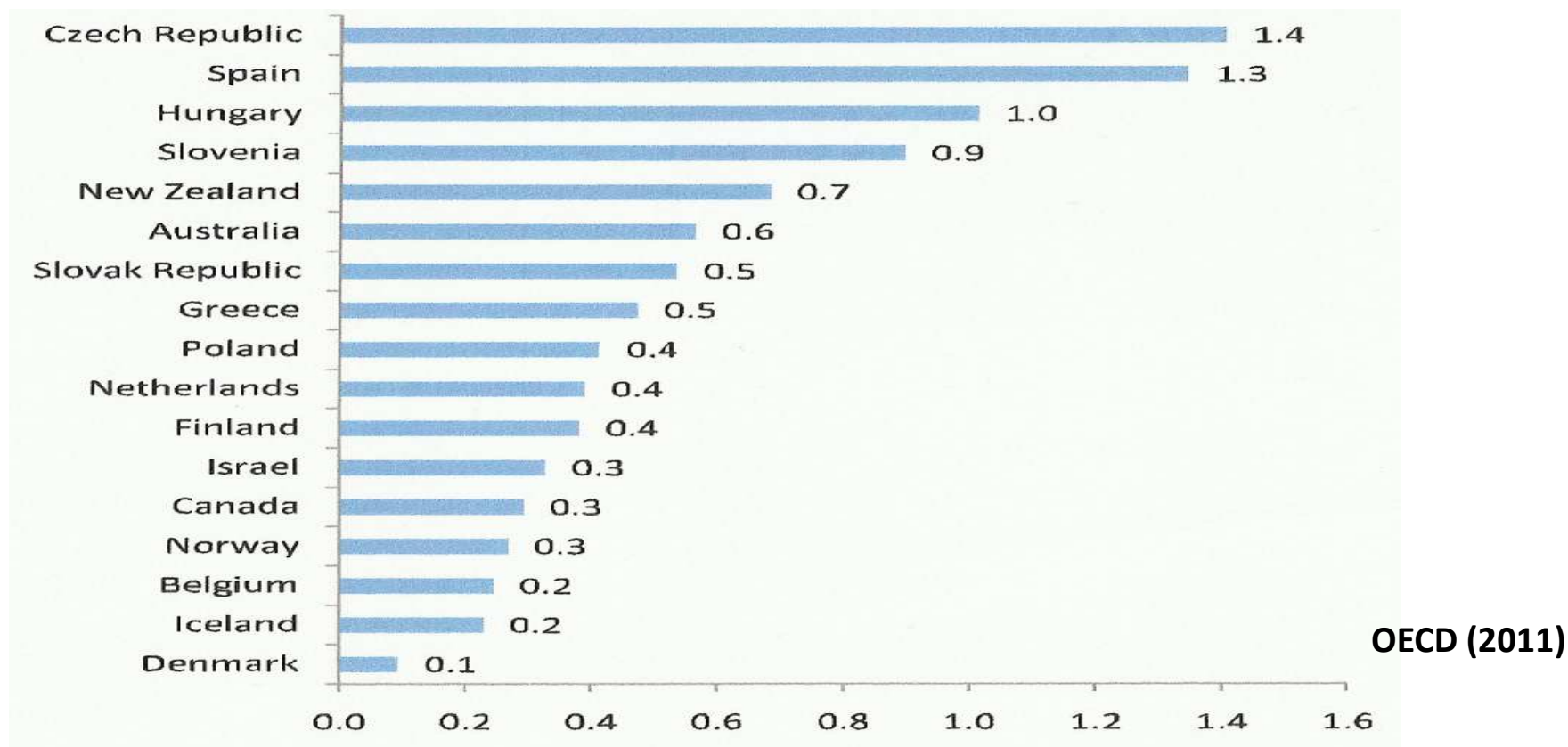
Chile: 73 % důchodových úspor pochází z investičních výnosů

Fiskální stimulace soukromých penzí v roce 2003 (% z příspěvku na penzi)

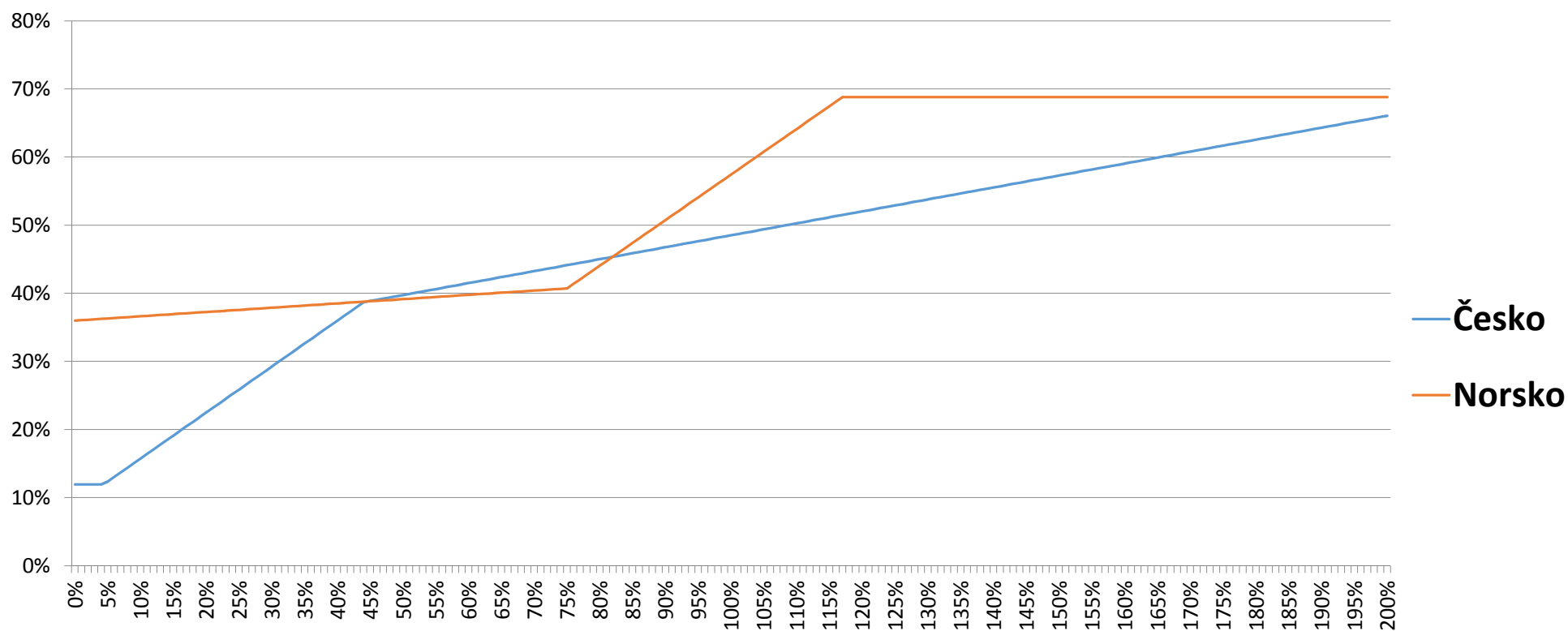
Provozní náklady soukromých penzí ve vybraných zemích OECD v roce 2010 (% z celkových aktiv)

Český penzijní systém

- **První pilíř: veřejné „důchodové pojištění“**
 - Rozsáhlá intragenerační redistribuce
 - Univerzální „základní výměra“ důchodu
 - „Procentní výměra“ důchodu – silně redistributivní
 - Financováno z daní, penze v zásadě nejsou zdaněny
 - Ústavní soud, 2010: „Složitá konstrukce důchodového systému je natolik netransparentní, že je pro své adresáty de facto zcela nesrozumitelná.“
 - Doporučení: rozdělit na 2 pilíře (solidární a pojistný)
- **Velmi silný třetí pilíř, navíc se změna nekonzistentními částmi**
 - Exkluzivní operátoři: penzijní společnosti (a.s.) a životní pojišťovny
 - Doplnkové penzijní spoření / penzijní připojištění od penzijních společností
 - Vysoké dotace několika typů (!), nezdaňování dávek, vysoká reže
 - Počet účastníků převyšuje počet ekonomicky aktivních rezidentů
 - Doporučení: zrušit nebo snížit dotace
- **„Druhý“ pilíř zaveden 2013: fiasko**
 - Ke zrušení

Závislost důchodu na mzdě (% PM) v Česku (2015) a v Norsku (2011), po 43 letech pojištění

Česká velká důchodová reforma podle penzijního modelu OECD: budoucí celkový čistý náhradový poměr 96 % (2. a 3. pilíř ve sloupci vlevo)

Poučení pro Česko

- **Využít moderní sociálně-demokratický model**
 - **Doporučení WB: „Pan-European pension system“**
 - **Jádro: NDC**
 - **Křídla: solidární pilíř (rovný nebo testovaný důchod), dobrovolný soukromý pilíř**
 - **Přidat státní příspěvky k NDC za rodičovskou péči o malé děti**
 - **Zjednodušit: placení pojistného do NDC zaměstnavateli**
 - **Zvážit: podnikové penze pro mimořádně riziková povolání či obory, bez státních dotací**
- **Fiasko velké důchodové reformy: také v důsledku vysokého dotování 3. pilíře**
 - **2 soft-compulsion pilíře = nesmysl**
- **Zavést plné zdanění všech penzí**

Děkuji za pozornost

jaroslav.vostatek@vsfs.cz

jvostatek@volny.cz